

SVITAYLO S. V. Methodical support of choir-master preparation of future music masters in the system of music-pedagogical education.

It is reviewed the content and method of teaching of choral studies subjects determining the fullness influencing of professional competence of future music masters in the process of their choir-master preparation; it is explained the expedience of teaching of independent choral studies subjects (history of choral music, analysis of choral works and method of work with children's choir) directly influencing on forming the student professional competence.

Keywords: *method of teaching of choral-studies subjects, professional competence of music master, choir-master preparation and history of choral music.*

Ткаченко Т. В.
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ТЕМПЕРАМЕНТУ СТУДЕНТІВ В ФОРМУВАННІ ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОМУ ЗРОСТАННІ

У статті розглянуто проблему творчого зростання та сценічно-виконавську діяльність студентів музично-педагогічного факультету. Враховуючи специфіку їхньої майбутньої професії, розкрито сутність та особливості врахування темпераменту в роботі з постановки голосу. Підбираючи репертуар для виконання у класі, на сцені, з першого курсу ми враховуємо особливості характеру, емоційну спрямованість студента, його артистизм, здібність до прилюдного виступу, що впливає на формування його професійно-педагогічної культури.

Ключові слова: *студент, темперамент, голос, артистизм, професійна діяльність.*

Доведено, що темперамент професійного виконавця пов'язаний з особливостями його професійної діяльності. Це є свідомим актом виявлення й твердження індивідуально-психологічних особистісних і суб'єктивних можливостей "Я"- концепції з метою визначення себе як творчої особистості й індивідуальності. Студенти – майбутні вчителі музично-педагогічних факультетів – повинні вільно володіти учнівською аудиторією, не вважаючись зі своїм настроєм, самопочуттям, темпераментом, уміти корегувати його; знайомити учнів з вокальними добутками, не нав'язуючи їм свої смаки, оцінки, розвиваючи в них естетичний смак, почуття, сприйнятливність. Тому доцільним є здійснення формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя з урахуванням його темпераменту, характеру, особливостей психіки з погляду професійної придатності. Аналіз досліджуваної проблеми. Останнім часом проблема професійного становлення фахівців стає предметом уваги багатьох вчених. Досить широко вона висвітлена в психолого-педагогічній науці (І. Батракова, С. Вершловський, Н. Дука, Т. Зеєр, Л. Мітіна, В. Сластьонін, Н. Тализіна та ін.). Висвітлення різних аспектів професійного становлення майбутніх педагогів-музикантів

представлені в дослідженнях молодих науковців: І. Малашевської, О. Маруфенко, Н. Мозгальнової, С. Олійник, Л. Панків, Н. Сегеди, К. Станіславської, М. Ткач та ін. Аналіз наукової літератури показує, що проблема формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики й співу є недостатньо висвітленою, зокрема проблема врахування темпераменту як важливого чинника у виконавчій, творчій діяльності.

Мета статті розкрити особливості врахування темпераменту студентів музично-педагогічного факультету в розкритті їхньої творчої спрямованості, в підготовці до виконавської діяльності.

Виклад основного матеріалу “Під темпераментом ми розуміємо засновану на вродженому типі вищої нервової діяльності сторону особистості, що позначається в емоційній збудженості (швидкість виникнення, урівноваженості і яскравості емоцій) і пов’язаним із цією збудженістю темпів протікання психічних процесів” [1, с. 60].

Фізіолог І. П. Павлов пояснює особливості темпераменту вродженими або спадкоємними властивостями нервової системи, певним з’єднанням у кожному окремому випадку процесів порушення й гальмування – сили протікання цих процесів, урівноваженості, рухливості. Саме співвідношенням цих властивостей і визначається тип темпераменту. І. П. Павлов, визначивши темперамент як загальну характеристику окремої людини, додає, що це є головною характеристикою нервової системи, що представляє певні риси всієї діяльності кожного індивідуума [2, с. 76].

Темперамент є властивістю особистості й позначається у швидкості й силі емоційних реакцій, у загальній рухливості, швидкості мови й т.п. Фізіологічну сутність темпераменту становлять індивідуальність сили, рухливості й урівноваженості нервових процесів.

Учені розділяють людей по чотирьох основних типах темпераменту: сангвінік, флегматик, холерик і меланхолік. Загальні положення й психологічні характеристики ми приводимо за П. О. Рудиком [3, с. 185].

Сангвінік – життєрадісна людина, що відрізняється великою рухливістю. Сангвінік вразливий, швидко відгукується на зовнішні подразники, відрізняється невеликою поглибленістю в особисті переживання, неухважністю, незібраністю. Сангвінік у своїх рішеннях досить поспішна людина, вона мало замислюється над рішенням, часто розпорошує свої сили. Швидко забуває неприємності й радості, образи й смутки. Сангвінік добре піддається вихованню й перевихованню, якщо в нього вдається викликати інтерес до справи.

З огляду на особливості сангвініка, йому потрібно підбирати такий

навчальний матеріал, який би підтримував його інтерес до роботи, доцільно частіше обновляти репертуар. Спочатку йому необхідно давати добуток, позбавлені великого емоційного напруги. Вокально-технічні вправи бажано давати завжди в одній і тій же послідовності, починати виспівування з однієї вправи. Це повинне забезпечити врівноваженість процесів порушення й гальмування, тренує зібраність, вокальну стійкість. Сангвінікові не слід пропонувати виконання вправ у досить повільних темпах, тому що через велику рухливість нервових процесів, сангвінік важко гальмує. Найбільш сприятливим для нього є такий темп, у якому він повністю контролює співочий процес, вправи виспівує добре, з м'якою подачею звуку.

Робота із сангвініком вимагає від педагога бадьорого, життєрадісного й активного настрою, тобто необхідності поводитися зі студентом відповідно до його темпераменту. Млявість, інертність педагога може розхолодити тонус сангвініка, знизити його сприйнятливність, працездатність.

Флегматика характеризує слабка емоційна збудливість. Це незворушний, помірний у діях людин. Руху флегматика повільні, міміка одноманітна, невиразна, мова млявий. Рішення, які приймає флегматик, виконуються спокійно. Як правило, він працездатний, урівноважений у прояві своїх почуттів, хоча може демонструвати й глибокі, і сильні емоції. Флегматики виявляють серйозне відношення до своїх обов'язків, добивають прекрасних результатів у роботі, добре піддаються вихованню й перевихованню.

Флегматикам найкраще вдаються добутки описового, світлого, ліричного характеру. Тим флегматикам, які вже володіють достатньою технікою можна пропонувати й емоційно насичені добутки. Флегматики схильні до вправ у повільному темпі. Тому на початкових стадіях занять дуже корисно застосовувати саме повільні темпи вправ. Пізніше, темпи необхідно прискорювати виходячи з індивідуальних можливостей студента.

Флегматики добре володіють собою під час виступу, а в окремих випадках співають емоційніше й виразніше, ніж у класі, тобто концертна обстановка стимулює їх до більше яскравого виступу.

Холерик – людина з яскраво вираженими емоційними переживаннями. Він відрізняється гарячковістю, пристрасністю. Його хода стрімка, руху різкі. Йому властиві такі риси як висока активність, енергійність, сміливість, ініціативність, піднесеність.

Холерик легко збуджується. Особливості такого темпераменту мають певне значення й у навчальній, і у виконавській роботі. Процеси порушення в холерика переважають над процесами гальмування, тому виховання його

вокально-технічних і виконавських навичок необхідно планувати таким чином, щоб на перших етапах навчання в репертуарі не було добутоків, які можуть викликати велике емоційне порушення. Добутку епічного й ліричного характеру можуть бути в цей період особливо корисними. Обов'язково необхідно давати перевагу вправам зі строгою системністю й, особливо, с чіткою ритмічністю. Це допоможе виховати стриманість, тобто, буде сприяти зміцненню гальмових процесів. Корисними будуть мінорні тризвуки, мінорні гами, гами зверху долілиць, вузьке розташування інтервалів, вправи в повільному темпі – тобто все, що сприяє відносному спокою. Пізніше емоційний тонус буде сприяти розвитку й удосконаленню виконавських навичок. Тоді можна буде пропонувати більше емоційний репертуар, чергуючи його з мінорним. На холериків музика діє особливо. Під час виступу перед аудиторією в них частіше “перехоплює” голос, губиться опора подиху, забувається текст добутоків. Тому публічні виступи вимагають особливої уваги при роботі з холериками. Вони повинні виступати якнайбільше, частіше, щоб виробляти творчий спокій, без якого виконання втрачає не тільки художню правду, але й усякий зміст. Холерики мають потребу в співі в класі в присутності колег, викладачів, щоб поступово звикати до слухача.

Меланхоліка часто називають слабким типом. Він має слабкі процеси порушення й гальмування. Емоційні переживання в нього вповільнені, але вони носять більше глибокий характер, роблять його вразливим, закритим, мало комунікабельним, зовні емоційно стриманим, спокійним, замисленим.

Під час роботи з меланхоліком педагог повинен бути чуйним, підбадьорювати його при невдачах, частіше відзначати успіхи, досягнення. Вокально-технічні вправи з меланхоліком потрібно систематизувати, іти від більше повільних добутоків до більше рухливого. Репертуар повинен сприяти порушенню в меланхоліку яскравих емоцій, ліричних переживань.

Меланхоліка можна розвинути лише до певної межі. Зробити з нього темпераментного виконавця досить важко. У роботі з меланхоліком необхідно приділяти велику увагу вокальній техніці, виходячи з того, що вона (вокальна техніка) може в певній мері компенсувати емоційну обмеженість.

Люди з різним типом темпераменту в різних умовах поведуться неоднаково. І. П. Павлов указував, що людина слабого типу, що потрапив у нові умови життя, може зовсім розгубитися, а іншого нічим не візьмеш, у які умови його не постав, він діє згідно з тим, що вимагають дані умови [4, с. 269]. Звичайно, працюючи зі студентами, потрібно пам'ятати, що в “чистому виді” темпераменти зустрічаються рідко. До того ж спосіб поведінки людини обумовлюється не тільки вродженими властивостями

нервової системи, але й тими впливами, під якими постійно попадає людина, від виховання й навчання в самому широкому розумінні слів. І це тому, що поруч із вищевказаними властивостями нервової системи безперервно виступає й ще одна важлива її властивість – пластичність. Ця ідея може допомогти педагогам і студентам знайти вірні прийоми знаходження вокальних і виконавських навичок у студентів з різними типами темпераменту.

Формування темпераменту залежить від розвитку вольових рис особистості, великого значення набуває формування вольових рис характеру. Оволодіння поведінкою буде означати формування позитивних якостей темпераменту.

Таблиця

<i>Темперамент</i>	<i>Особливості психіки</i>	<i>Особливості формування вмій</i>	<i>Найбільш ефективні форми навчання</i>	<i>Рекомендовані вправи</i>
САНГВІНІК	Рухлива урівноважені процеси гальмування й порушення, слабка сприйнятливність, імпульсивність	інтерес до занять; постійне відновлення й ускладнення репертуару; чергування добутоків повільного й темпу; стимуляція самоконтролю й самоаналізу; демократичний стиль спілкування швидкого	фронтальна, групова, індивідуальна. парна (дуєт з більше підготовленим студентом)	вправи на самоконтроль і самооцінку, взаємоконтроль, порівняння зі зразками на виконання добутоків різних жанрів, з різною емоційною напругою, й репродуктивні в різних темпах. імпровізація в репертуарі, темпі добутоків творчі
ХОЛЕРИК	значна чутливість. більша імпульсивність, порушення переважає над гальмуванням вразливість, сильна чуттєвість, мала імпульсивність, слабкі процеси порушення й гальмування,	урівноваженість; гарний настрій, довірчість; спокійний репертуар; демократичний стиль спілкування, створення ситуації успіху; необхідне самовираження в колективі, визнання	індивідуальна, у тому числі перед аудиторією, групова й парна (у тому числі в дуєті з викладачем, менш підготовленим студентом)	вправи із чітким ритмом, виконання мінорних добутоків (при збудженому стані студента), ліричних або епічних з віддаленою й середньою перспективою, самооцінка, самоконтроль,

<i>Темперамент</i>	<i>Особливості психіки</i>	<i>Особливості формування вмінь</i>	<i>Найбільш ефективні форми навчання</i>	<i>Рекомендовані вправи</i>
	уповільнені емоційні переживання	ровесників; об'єктивна оцінка. Спонування до самооцінки самовихованню; послідовність у заняттях, системність залежність від оцінки інших, низька самооцінка; необхідність у ситуації успіху, підкреслена опора на позитивне; необхідні бадьорість, оптимізм викладача, його віра в можливості студента; стимулювання студента до виявлення емоцій, порушення, розвиток вокальної техніки, спілкування з викладачем на основі дружніх, довірчих відносин; емпатія; чуйність викладача, повага в сполученні з вимогливістю; використання добутків різних жанрів, але		порівняння. вправи на техніку подиху, аутотренінг, імпровізація в сценічному перевтіленні, репертуарі, діапазоні, темпі.

<i>Темперамент</i>	<i>Особливості психіки</i>	<i>Особливості формування вмінь</i>	<i>Найбільш ефективні форми навчання</i>	<i>Рекомендовані вправи</i>
		обов'язково емоційно яскравих, стимулювання до знань і вмінь.		
ФЛЕГМАТИК	слабка чуттєвість, сприйнятливність і вразливість, мала імпульсивність	- постановка завдань на близьку перспективу і постійний контроль виконання завдань; - спонукання до прояву активності, самостійності, творчості; - робота в колективі; - висока вимогливість; - емпатія; - оптимізм викладача; - об'єднання на заняттях різних видів мистецтв; - поступове прискорення темпу вправ, зміна характеру добутоків	індивідуальна, у тому числі перед аудиторією, групова й парна (у тому числі в дуеті з викладачем. менш підготовленим студентом)	вправи на імпровізацію в сценічному перевтіленні, сприйняття й відтворення яскраво емоційних добутоків, групова робота; виконання технічних добутоків у швидкому темпі, а capella; поступовий перехід від добутоків описового, ліричного характеру до драматичного, потребуючого значного прояву емоцій і перевтілення

Ефективність протікання будь-якого процесу залежить від того, наскільки його учасники “настроєні” на нього. Необхідно створити сприятливий емоційно-психологічний мікроклімат на заняттях, прагнути до взаєморозуміння, співтворчості зі студентом, створювати ситуації успіху, бути тактовним, увічливим, терпимим. Тому в процесі занять необхідно:

- забезпечити успіх кожного студента, особливо першокурсника;
- вселити впевненість у своїх силах;
- “закохати” студента у вокальний репертуар;
- усунути те, що йому заважає;
- передбачити й попередити труднощі й зриви в навчальній діяльності,

створити умови, які допомогли досягти успіху.

Стежачи за настроєм того або іншого студента, ми починаємо урок з вокальних добутоків спокійного, ліричного характеру, у тому випадку, якщо студент збуджений або нервує, обов'язково включаємо в репертуар духовну музику (добутку Ф. Шуберта, І. С. Баха, П. Чайковського, Д. Бортнянського й ін.) Якщо в класі присутні кілька студентів, то для створення сприятливої атмосфери пропонується, наприклад, кращій студентці проспівати "Ave Maria" Ф. Шуберта (оскільки вона вже освоїла цей добуток). Досвід нашої роботи доводить, що це позитивно впливало на психічний стан студентів, поступово включало їх у творчу атмосферу, актуалізувало музичне сприйняття. Адже Б. М. Теплов затверджував, що основним змістом музичного добутку є почуття, емоції й настрої. Ми цілком згодні з такою теорією й на практиці побачили її позитивну дію.

Доречно іноді в класі виконати експромтом улюблені пісні, романси. Наприклад, тріо виконує пісню П. Майбороди "Київський вальс", пісні з кінофільму "Карнавальна ніч" В. Лепина ("Пісенька про гарний настрої", "П'ять хвилин"), Г. Пономаренко "Відговорив гай золота" і ін. під акомпанемент колеги-однокурсника. Іноді із цих імпровізацій формується концертний репертуар, що завжди виконується з радістю й незмінно має успіх. Вивчення педагогом темпераменту студента допомагає найефективнішим образом розкрити його талант, створити умови для розвитку позитивних якостей, завуалювати негативні. Темперамент є динамічним важелем особистості, що й визначає вибір репертуару, з огляду на індивідуальність студента, його акторське амплуа, зовнішність і, звичайно, характер. Темперамент і характер студента при відповідному вихованні, обліку умов життя, діяльності, можна коректувати.

Ми розробили приблизний репертуарний список добутоків для студентів різних типів темпераменту. Так, для сангвініка ми пропонуємо:

– українські народні пісні "Утоптала стежечку", "Ой, при лучці, при лучці", "Чотири волі пасу я", "Така її доля";

– закордонна класична музика: Л. В. Бетховен "Бабак",
Перголези Дж. "Ах, навіщо я не галявина";

– російський класичний романс: Глінка М. "Не співай, красуня, при мені",
Варламов О. "На зорі ти її не буди";

– українська класична музика: Майборода П. "Пісня про вчительку". Степовий Я. "Стояла я й слухала весну";

– радянська класична музика: Лепин В. "Пісенька в гарному настрої",
Хренников Т. "Колискова Світлани".

Флегматикові ми пропонуємо:

– українські народні пісні "Не харчуй, чого в міні заплакані очі", "Спати мені не хочеться";

- українська класична музика: Майборода Г. “Запливай же, роженько”, Степовий Я. “Зорі моя вечірня”;
 - російська класична музика: П. Булахов “Лунко пісня лунає”, Аляб'єв А. “Зимова дорога”;
 - закордонна класична музика: В. А. Моцарт Арія Барбарині з опери “Весілля Фігаро”, Бетховен Л. “Гондолетта”;
 - радянська класична музика: Г. Пономаренко “Відговорив гай золота”, А. Пахмутова “Ти – моя мелодія”.
- Холерикові ми пропонуємо:
- українські народні пісні: “Ой не світи місяченьку”, “Не харчуй чого в міні заплакані очі”;
 - російський класичний романс: А. Варламов “Біліє вітрило самотній”, Булахов П. “И немає у світі очей”;
 - закордонна класична музика: В. А. Моцарт “Туга за весною”, Дж. Перголези “Se'ì tu sh'ashì”;
 - радянська класична музика: Молчанов К. “Пісня Женьки” з опери “А зорі тут тихі”, И. Дунаєвський “Пісня про Одесу”.
- Меланхолікові ми пропонуємо:
- українська народна пісня “Ой під вишнею”, “Ой на горі два дубки”;
 - російський класичний романс: А. Аляб'єв “И я вийду на ганочок”, А. Гурилев “Сарафанчик”;
 - закордонна класична музика: Э. Григ “Лебідь”, Ж. Веккерлен “Діви, поспішаєте”;
 - українська класична музика: И. Поклад “Тече вода”, М. Стецюн “Зимонько-Зима” радянська класична музика: Р. Паулс “Колискова”, А. Пахмутова “Ніжність”

Висновки. Вивчення особливостей темпераменту студента передбачає розвиток його індивідуальності, створення педагогічних умов для вільного інтелектуального, емоційного й творчого росту студента, слугує позитивним фактором індивідуально-професійного самовираження студента, формує його пізнавальні й професійні інтереси, духовні цінності, риси характеру, які виступають регуляторами росту фахівця як творчої особистості і впливають на формування професійно-педагогічної культури.

Використана література :

1. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти. – К., 1999. – 269 с.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). – Х., 1998. – 399 с.
3. Левитов Н. Д. Вопросы психологии характера. – М. : Изд. АПН, 1952.
4. Павлов И. П. Полн. Собр. соч. – М. : Изд-во АПН. – Т. 3. – Кн. 2. – 1963.
5. Рудик П. А. Психология. – М. : Учпедгиз, 1955. – 385с.
6. Павлов И. П. Павловские клинические общества. – Т. 1. – М., 1965.
7. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика. – М., 1991. – 316 с.
8. Психология : словарь / под общей редакцией А. В. Петровского. – М., 1990. – 494 с.
9. Психологический словарь / под ред. В. Давидова, А. Запорожца, Б. Ломова. – М., 1983. – 448 с.

Ткаченко Т. В. Особенности темперамента студентов в формировании их профессионально-творческом росте.

В статье рассмотрена проблема творческого роста и сценично-исполнительскую деятельность студентов музыкально-педагогического факультета. Учитывая специфику их будущей профессии, раскрыта сущность и особенности учета темперамента в работе с постановки голоса. Подбирая репертуар для выполнения в классе, на сцене, с первого курса мы учитываем особенности характера, эмоциональную направленность студента, его артистизм, способность к публичному выступлению, которое влияет на формирование его профессионально-педагогической культуры.

Ключевые слова: студент, темперамент, голос, артистизм, профессиональная деятельность.

Tkachenko T. V. Osobennosti temperament of students in forming their professionally-creative growth.

In the article the problem of creative growth is considered and stage-performance activity of students of muzykal'no-pedagogicheskogo faculty. Taking into account the specific of their future profession, essence and features of account of temperament is exposed in-process from the voice training. Picking up a repertoire for implementation in a class, on the stage, from the first course we take into account character features, zmocional'nyyu orientation of student, his artistry, capacity for public appearance which influences on forming of his professionally-pedagogical culture.

Keywords: student, temperament, voice, artistry, professional activity.

**Тичинська Н. Р.
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені І. Франка**

**ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ СПАДЩИНИ М. ПИРОГОВА
ДОСЛІДНИКАМИ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ**

У статті, на основі аналізу науково-педагогічної літератури радянського періоду, розкрито значення спадщини М. Пирогова для розвитку педагогічної науки. Досліджено та охарактеризовано весь спектр педагогічних ідей вченого, який постав у центрі досліджень науковців зазначеного етапу, та акцентовано увагу на інтерпретації дослідниками авторських ідей вченого, переосмисленні його творчості відповідно до існуючих освітніх та суспільних норм зазначеного періоду.

Ключові слова: педагогічна спадщина М. Пирогова, загальнолюдське виховання, гуманістична спрямованість педагогічної науки, педагогічні реформи.

Починаючи з початку радянського періоду, науковці дедалі частіше говорять про гуманістичну спрямованість педагогічної науки, налагодження тісних взаємозв'язків між школою та життям. Зацікавленість дослідників зазначеного етапу такою позицією педагогіки, змушує їх звертатися до педагогічних надбань тих вчених, чий науковий доробок базується на гуманістичних принципах і загальнолюдських цінностях. До таких належить М. Пирогов, котрий своєю реформаторською діяльністю боровся проти насильства і відірваності життя від змісту освіти. Уся його творчість